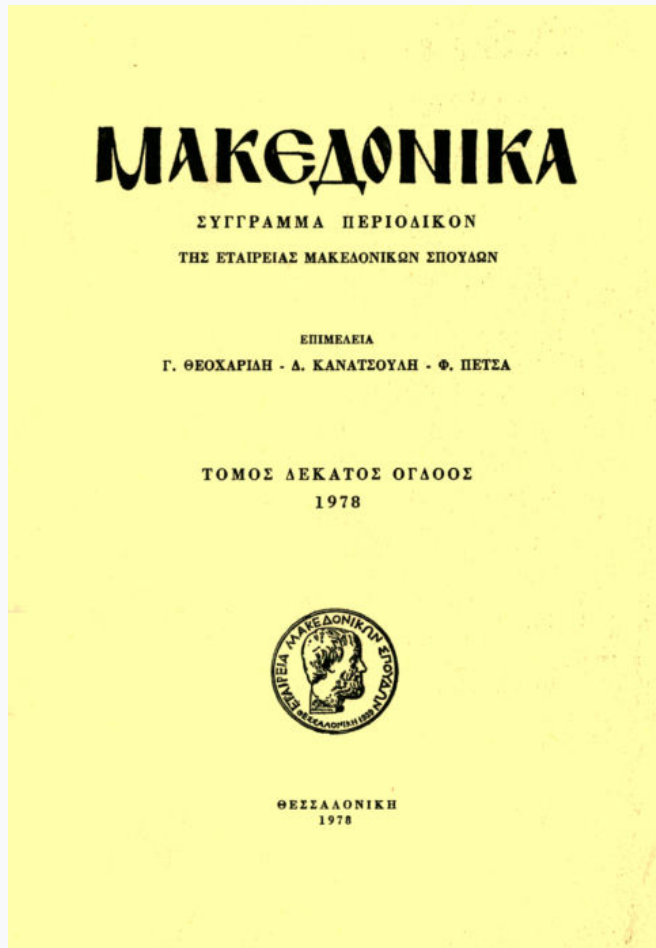

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Βασ. Σταυρίδου, Οι Οικουμενοί Πατριάρχαι, 1860-σήμερα

Αθαν. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.506](https://doi.org/10.12681/makedonika.506)

Copyright © 2014, Αθαν. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1978). Βασ. Σταυρίδου, Οι Οικουμενοί Πατριάρχαι, 1860- σήμερα. *Μακεδονικά*, 18(1), 317-319. <https://doi.org/10.12681/makedonika.506>

σπασμάτων δὲν μᾶς ἔδωσεν ὁ σ., ἀλλὰ δημοσιεύων τὸ κείμενον τῶν ἐξ ἑνὸς μόνου χειρογράφου διώρθωσε τὴν ὀρθογραφίαν του, χωρὶς νὰ δίδῃ τὴν γραφὴν τοῦ χειρογράφου του, καὶ ἔκαμε καὶ παραναγνώσεις, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσας συμβουλὰς τοῦ Κ. Ἀμάντου.

'Αχάριστον βεβαίως τὸ ἔργον τῆς βιβλιοκρισίας καὶ δυσάρεστον καὶ εἰς τὸν κρίνοντα καὶ εἰς τὸν κρινόμενον, ἀλλ' ἀναγκαῖον. Ἐκοπίασε βεβαίως ὁ συγγραφεὺς. Ἀνέγνωσε γραφὴν χειρογράφου καὶ μετέγραψεν αὐτήν. Ἀπέδωσε περιλήπτικὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀποσπασμάτων του καὶ ἔτοποθέτησεν αὐτὸ εἰς τὸ ἱστορικὸν τὸν πλαίσιον. Ἀπεπειράθη νὰ τὸ σχολιάσῃ διορθώσας μάλιστα καὶ μερικὰς ἐσφαλμένας χρονολογήσεις του. Βλ. π.χ. σ. 36: «Τὰ Ἰωάννινα πάρθηκαν τὸ 1430 (καὶ ὄχι, ὡς ὁ Κ., τὸ 1426) καὶ ἡ Βέροια τὸ 1448-1449 (καὶ ὄχι, ὡς ὁ Κ., τὸ 1436)». Δὲν ἔκαμεν ὅμως ἐπιστημονικὴν ἔκδοσιν, ἀλλ' ἔκδοσιν ἑρασιτέχνου, ἡ ὁποία μᾶς ἔκαμε πάντως γνωστὸν τὸ περιεχόμενον μερικῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ἀνεκδότου Κώδικος 161 τῆς Βιβλιοθήκης Κοραῆ τῆς Χίου. «Δόσις ὀλίγη τε φίλη τε».

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Β α σ. Σ τ α υ ρ ῖ δ ο υ, Οἱ Οἰκουμηνικοὶ Πατριάρχαι, 1860 - σήμερον, Α' Ἱστορία, Β' Κείμενα, Θεσσαλονίκη 1977, 1978, ἔκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, σελ. 1-655 καὶ 1-328.

'Ο συγγραφεὺς, καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, προσφέρει εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν ἀνεκτίμητον καὶ πηγαῖον ἔργον, τὸ ὁποῖον διανοίγει αἰσθητῶς τοὺς ὀρίζοντας τοῦ προσφάτου παρελθόντος τῆς Μητρὸς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ μεγάλη συμβολὴ τοῦ συγγραφέως διὰ τῶν δύο ἀνωτέρω τόμων ἐγκεῖται εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀναδιπλώνει εἰς τὸν μελετητὴν τὸν ἐσωτερικὸν βίον τοῦ Φαναρίου μὲ ἐπίκεντρον τὸν Πατριαρχικὸν θεσμόν ἐν ὅλῃ τῇ ἱστορικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ σημασίᾳ ἀλλὰ καὶ τῇ μεγαλοπρέπειᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅπως ὁ θεσμὸς οὗτος προβάλλει καὶ δραστηριοποιεῖται ἐπὶ ὅλων τῶν συγχρόνων προβλημάτων, γενικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν, ἔθνικῶν, θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν, ὄχι βεβαίως δι' ὑποκειμενικῶν κρίσεων ἀλλὰ δι' ἐπισήμων κειμένων, τὰ ὁποῖα ἀποπνέουν καὶ διαδηλώνουν τὸ ἀνόθευτον καὶ συνεπὲς ἱστορικὸν καὶ δυναμικὸν κῦρος ἑνὸς πνευματικοῦ θεσμοῦ, μοναδικοῦ εἰς τὸ εἶδος του ἐν ὅλῃ τῇ ὑψηλίᾳ. Διότι τὰ δημοσιευόμενα κείμενα ὅσον εἰς τὸν α' ὅσον καὶ εἰς τὸν β' τόμον δὲν εἶναι δημιουργήματα συγκεκριμένης ἱστορικῆς στιγμῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται, ἀλλὰ πρὸ παντός ἐκφρασις μακραίωνος συνεχείας καὶ παραδόσεως. Πέραν τούτων τὰ ἐν λόγῳ κείμενα ἐμφανίζουσιν ἀνάλογον καὶ ἀρμόζον γλωσσικὸν κάλλος καὶ συνιστοῦν, ὡσαύτως, πηγὰς ἱστορικῆς ἐρεύνης τῆς πολυκύματου ἱστορίας τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Θρόνου τῶν τελευταίων ἑκατὸν ἐτῶν.

Εἰδικώτερον, ὁ α' τόμος διαίρεται εἰς δύο τμήματα. Τὸ πρῶτον, ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Εἰσαγωγή. Ὁ θεσμὸς τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριάρχου» (σσ. 31-88) συνιστᾷ ἱστορικὴν ἀνάλυσιν τοῦ τρόπου διοικήσεως τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸ δεύτερον, ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Οἱ Οἰκουμηνικοὶ Πατριάρχαι 1860 - σήμερον» (σσ. 89-655), συνιστᾷ πλήρη σχεδὸν βιογραφικὴν καὶ βιβλιογραφικὴν παρουσίαν μετὰ σχετικῶν φωτογραφιῶν καὶ ἀντιπροσωπευτικῶν κειμένων τῶν Πατριαρχῶν τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος. Οὗτοι ὑπῆρξαν κατὰ σειράν: 1) Ἰωακείμ Β' τὸ α': 4 Ὀκτ. 1860-9 Ἰουλίου 1863 καὶ τὸ β':

23 Νοεμβρίου 1873-4 Αύγ. 1878. 2) Σωφρόνιος Γ', 20 Σεπτ. 1863-4 Δεκ. 1866. 3) Γρηγόριος Στ', τὸ β': 10 Φεβρ. 1867-10 Ἰουνίου 1871. 4) Ἀνθίμος Στ' τὸ γ': 5 Σεπτ. 1871-30 Σεπτ. 1873. 5) Ἰωακείμ Γ', τὸ α': 4 Ὀκτ. 1878-30 Μαρτίου 1884, τὸ β': 25 Μαΐου 1901-13 Νοεμβρίου 1912. 6) Ἰωακείμ Δ', 1 Ὀκτ. 1884-14 Νοεμβρίου 1886. 7) Διονύσιος Ε', 23 Ἰαν. 1887-13 Αὐγούστου 1891. 8) Νεόφυτος Η', 27 Ὀκτ. 1891-25 Ὀκτ. 1894. 9) Ἀνθίμος Ζ', 20 Ἰαν. 1895-29 Ἰαν. 1897. 10) Κωνσταντίνος Ε', 2 Ἀπρ. 1897-27 Μαρτ. 1901. 11) Γερμανὸς Ε', 28 Ἰαν. 1913-12 Ὀκτ. 1918. 12) Μελέτιος Δ', 25 Νοεμβρίου 1921-20 Σεπτ. 1923. 13) Γρηγόριος Ζ', 6 Δεκ. 1923-17 Νοεμβρίου 1924. 14) Κωνσταντίνος Στ', 17 Δεκ. 1924-22 Μαΐου 1925. 15) Βασίλειος Γ', 13 Ἰουλίου 1925-29 Σεπτ. 1929. 16) Φώτιος Β', 7 Ὀκτ. 1929-29 Δεκ. 1935. 17) Βενιαμίν, 18 Ἰαν. 1936-17 Φεβρ. 1946. 18) Μάξιμος Ε', 20 Φεβρ. 1976-18 Ὀκτ. 1948. 19) Ἀθηναγόρας, 1 Νοεμβ. 1948-7 Ἰουλίου 1972. 20) Δημήτριος, 16 Ἰουλίου 1972.

Ὁ β' τόμος (σσ. 328) περιλαμβάνει ἐν ἐκτάσει τὰ εἰς τοὺς προαναφερθέντας πατριάρχας ἔγγραφα - κείμενα περὶ τῆς ἐκλογῆς, ἐνθρονίσεως καὶ ἀποχωρήσεως αὐτῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν ὀφφικιάλων καὶ τῆς ἐσωτερικῆς, διοικητικῆς καὶ τελετουργικῆς ζωῆς τοῦ Φαναρίου, ἐν τέλει δὲ σειρὰ εἰκόνων διανθίζει τὸν β' αὐτὸν τόμον.

Ἄλλ' ἄς μᾶς ἐπιτραποῦν συμβολαί τινες εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ α' τόμου πρὸς συμπλήρωσιν καὶ διευκρίνισιν σημείων τινῶν ὡς πρὸς τὰς μορφὰς τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ ἀπὸ τοῦ 1860 κ.ε.

Ὁ συγγραφεὺς, ἀπαριθμῶν τὰς μορφὰς τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ (σ. 62), μνημονεύει τὰς ἐξῆς εἰς τὸ Κέντρον: τὴν μόνιμον καὶ τακτικὴν σύνοδον, τὴν ἐνδημιουσαν σύνοδον, τὴν μερίζουσα, τὴν ἄγαν καὶ μεγάλην σύνοδον καὶ τὸ διαρκὲς ἐθνικὸν συμβούλιον (μέχρι τοῦ 1923) καὶ τὰς ἐξῆς εἰς τὰς Ἐπαρχίας: τὴν ἐπαρχιακὴν σύνοδον τῆς Κρήτης, τὴν σύνοδον τῶν ἱεραρχῶν τῆς αὐτονόμου Ἐκκλησίας τῆς Φιλανδίας καὶ τὰ διάφορα κατὰ τόπους ἀρχιερατικά ἢ μὴ συμβούλια. Ὡς πρὸς τὰ ἐπαρχιακὰ συνοδικὰ ὄργανα πρέπει νὰ προστεθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ 1924, ὅτε αἰ ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοποι Κίτρος, Καμινιάς, Πολυανῆς, Ἀρδαμερίου καὶ Ἰερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους προήχθησαν εἰς μονίμους ἢ προσωρινὰς μητροπόλεις, ὡς καὶ ὁ ἰδιότυπος κάπως θεσμὸς τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Συμβουλίου» ἐν Θεσσαλονίκη ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1920, παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπαρξίς τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου. Ὁ τελευταῖος οὗτος θεσμὸς τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Συμβουλίου» προήλθε κατόπιν πρωτοβουλίας τῶν μητροπολιτῶν τῶν Νέων Χωρῶν καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιβεβαιωθείσης διὰ νομοθετικῆς ρυθμίσεως ὑπὸ τῆς ἐν Θεσσαλονίκη τὸ 1917 ἐδρευούσης προσωρινῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, τὸν Μάιον 1917, πρὸς ἄμεσον ἀντιμετώπισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν προβλημάτων τῶν Νέων Χωρῶν μέχρις ἀποκαταστάσεως τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν τῶν Νέων Χωρῶν καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ἐν καιρῷ ἀνεγνώρισε τὰ γέγονα ἐν Θεσσαλονίκη.

Ἐν σελ. 218 γίνεται λόγος περὶ ὑπαγωγῆς μεταξὺ ἄλλων καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὸν Μάιον τοῦ 1882, διὰ σχετικοῦ τόμου, κατόπιν τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἐπαναλαμβάνεται ἐνταῦθα ἀσάφεια τῆς Πράξεως τοῦ 1882, διότι ἡ ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος, μετὰ τὴν νέαν διαχάραξιν τῶν συνόρων μεταξὺ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κατ' ὁσίαν ἐδιχοτομεῖτο, διότι τὰ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐπικρατείᾳ χωρία τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, τῆς μετέπειτα Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος, τὰ δὲ ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐναπομείναντα δέκα χωρία τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, μεταξὺ τῶν

όποιον τὸ Λιτόχωρον, ἡ Λεπτοκαρυά, ἡ Σκοτίνα καὶ ἡ Πούρλια, συνηγόησαν ἐκκλησιαστικῶς μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας τῆς μητροπολιτικῆς περιφερείας Θεσσαλονίκης¹.

¹ Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Π. Γ ε ω ρ γ α ν τ ζ ἦ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης, Ξάνθη 1976, σελ. 1-269.

1. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος γίνεται λόγος περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης γενικῶς (σσ. 17-186) καὶ εἰς τὸ δεύτερον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης εἰδικώτερον (σσ. 187-256). Εἶναι πάρα πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως νὰ μᾶς δώσῃ μίαν πρώτην, ὅσον τὸ δυνατόν σαφεστέραν, εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανισεῶς τῆς μέχρι καὶ τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐνσωματώσεώς της εἰς τὸν ἑλληνικὸν κορμόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν καὶ ἀγνώστων ἡμῖν πηγῶν.

Εἶναι λίαν ἀξιόλογοι αἱ πληροφορίες τοῦ συγγραφέως διὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια τῆς περιοχῆς, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ πρωτοβυζαντινὴν περίοδον, διαφωτίζουσαι συγχρόνως καὶ τὴν τότε γεωγραφικὴν εἰκόνα τῆς περιοχῆς, ὡς καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἀρχαίας Τοπεύρου καὶ τῶν νομισμάτων της. Ἀλλὰ τὸ ὅλον βάρος τῆς ἐργασίας εἰς τὸ πρῶτον μέρος πίπτει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἰδίᾳ τὴν τουρκοκρατίαν² διὰ μέσου τῶν δύο αὐτῶν περιόδων προβάλλει λαμπρὰ ἢ συνεχῆς ἑλληνικὴ παρουσία τῆς περιοχῆς.

² Ἡ ὅλη εἰκὼν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης πλασιώνεται ἐπιτυχέστατα μετὰ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας, τὸ ὅποιον συνιστᾷ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης καὶ πραγματεύεται ζητήματα περὶ τῶν ἐπισκόπων Τοπεύρου, Σαυθείας καὶ Περιθεωρίου καὶ τῆς μητροπόλεως Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου ἐπὶ τουρκοκρατίας, περὶ τῶν διακεκριμένων ἱεραρχῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ τῶν μονῶν της διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ μετὰ τὸν δημοσιευόμενον πίνακα ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου. Τὴν ὅλην ἐργασίαν διανθίζουν καὶ διαφωτίζουν ἐπὶ πλέον χάρται καὶ εἰκόνες, Βιβλιογραφία πλουσιωτάτη καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ.

2. Ἀλλ' ἄς μᾶς ἐπιτραποῦν συμβολαὶ τινες εἰς τὴν ἀξιόλογον κατὰ πάντα ἐργασίαν ταύτην πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἀναλφθεΐσαν πρώτην σοβαρὰν προσπάθειαν συνθέσεως τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μᾶς λίαν νευραλγικῆς ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς περιοχῆς, τὴν ὅποιαν ἐργασίαν, ἐξἄλλου, ὀρθῶς ἐβράβευσεν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

Συμβολαὶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος. α. Οἱ Θράκες δὲν ὑπῆρξαν ἑλληνικὸν (σ. 18) ἀλλ' ἰνδοευρωπαϊκὸν φύλον, ἐξελληνισθὲν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τὴν δι' αὐτῶν προώθησιν καὶ διεισδυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ πνεύματος.

β. Εἰς τὴν Βιστωνίδα ἐκβάλλουν ὄχι δύο (σ. 33) ἀλλὰ τρεῖς ποταμίσκοι. Δύο εἰς τὴν ἀνατολικὴν τῆς πλευρᾶς (Τραβός, Κόμψατος, κατὰ Ἡρόδοτον VII, 109) καὶ εἰς τὴν δυτικὴν τῆς πλευρᾶς ὁ τῆς Ξάνθης, ἀνώνυμος εἰς τοὺς χάρτας. Ὁ ἀνώνυμος ποταμὸς Ξάνθης

1. Βλ. σχ. Ἀθ. Ἀγγελοπούλου, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἔθνη καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου 1890-1896, Θεσσαλονίκη 1974 (ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ «Μακεδονικά» 14, 1974, 77-78, ὑποσ. 4) καὶ τὸ ὅ αὐτοῦ, βιβλιοκρισία εἰς «Μακεδονικά» 15 (1975) 397-398.